

מכתבים מקפריסין לרב נריה בכפר הרא"ה

ריקיליה, כ' תמוז תש"ז

לנריה שלום רב וברכה!

הריני מנצל שעה של פנאי ע"מ לכתב לך. כי גם לא ידע האדם את עתו במקום הזה כדגים הנאחזים במצודה רעה, והשליחים מתהלכים עמוסי עבודה למעלה ראש בלי אפשרות של החלפת כח, הולכים משיבה אחת אל השניה בלי הכנה של כלום, ו"ישנתי א"ז" הוא מזמור שיר שלעתיד לבוא בבחינת "אז ישיר משה". במצב כזה אין אדם מבזבז את כחותיו לכתיבת מכתבים, ורק אני שעדין לא שקעתי כולי בעבודה יכול להרשות לעצמי מותרות כאלה.

היום מלא שבוע ימים לצאתי מא"י, וכבר התרגלתי קצת לחיי המחנה. משונים הם החיים כאן שאין אדם מסתגל אליהם, ותמיד כל היום המחנה לעיני. אין אדם שוכח לרגע היכן הוא נמצא. ואע"פ שהכל שרויים במצב רוח טוב ואף של שמחה ובדיחות הדעת, הרי אין צרתם משתכחת מהם לרגע. כל ההכרה כולה מתרכזת סביב המחשבה האחת והיחידה "מתי נבוא ארצה". ישנם אנשים שזמנם לעלות יגיע בעוד שנה ורבע "לספירת הנוצרים", והם משיחים על זה מתוך קלות ובלי עצב. תאר לך עד כמה הכאב שרוי בלבם פנימה! הכל שואלים מה חושבים עלינו בא"י, מפני מה אין עושים למעננו. אין אתה יכול לתאר לך כמה העבודה קשה ועד כמה צריכים לאנשים מובחרים ולכוחות מצוינים. הרושם הראשון שנתקבל אצלי מיד ברדתי הנה היה על טוב האנשים כאן. יש כאן אנשים בעלי שיעור בקרב המעפילים, חברות הנוער וכתות התלמידים הם במצב משביע רצון, ותפקיד השליחים אינו אלא לרכז את ההנהלה הפנימית שבכפר הנוער. לאו כל גברא זוכה לכך. אמנם יש יראת כבוד בלתי מוגבלת בפני שליחיה של א"י והם מנצלים זאת בלי הסוס, אבל מעיד אני במורים של כפר הנוער שהם ראויים להנהלה מצוינת על ידינו, ובודאי אין טעם לשלח אליהם קטנים מהם! עדין לא הספקתי לבוא בקשר עם הנוער עצמו, זולת עם המורים והתלמידים. נתתי שיעור אחד על פרשת השבוע, ובאמרי שהם חיו את נפשם (מיד למחרת בא אלי אחד מהם ובקש שאעזר לו בהכנת שיעור: "תגוון לי את המחלקת שבין רש"י ורמב"ן כדרך שעשית אתמל, זה מאד מצא חן בעיני") אין כונתי לספר זאת, אלא שתדע עד כמה הם צמאים ויש בזה גמילות חסד של אמתה של תורה.

קשה מאד לתאר את חיי המחנה. מחנה החרף (מקרה משונה שנשלחתי הנה בדיוק בתקופת תמוז) עשוי חמשה מחנות (64-68), ותושבי מחנה אחד יכולים לבקר בכל המחנות כולם. הרוצה לבקר במחנה הקיץ שע"י Caraulus (נסיעה של 3/4 שעה) חייב לבקש רשיון מיוחד. היום יש סכנה של טיפוס במחנה ההוא (כבר מתו 4 חיילים) והבקורים מוגבלים ביותר. קשה לתפס את כל הענין של החיים האלה. אני משוטט במחנה ומבקר מעפילים מכירים ומשוחח אתם שעות ואני מתחיל לעמד על געגועיהם. נורא לשמע מפיהם "הלואי והיינו בעתלית" וכשאני שואל מה בין קפריסין לעתלית ממש צוחקים לפני "הלא עתלית בארץ ישראל!" (אם כדבריהם שאין להם בא"י אלא "להיות בה עם חפשי" מה להם בעתלית?) קדושת הארץ מושכת את כל העם ואני כאן מסתכל בקפריסין ומודד את "כח משיכת הארץ". הכל מדוכאים שאין אניות, אע"פ שאנשי האניות יצטרכו לחכות כשנתיים. עד כמה הם מתאכזרים על אחיהם! - אין הם שואלים על א"י כדרך אנשי חו"ל,

ואין רוצים לשמע מפי מפלאי הארץ. הולכים הם ונוסעים אליה ולא תהא שמיעה במקום שיש ראייה.

שלשום היו הפגנות ושבתת רעב בקשר עם בקור הועדה בקפריסין. בסוף שרו את "התקוה" והופתעתי לשמע כאן את נוסח חו"ל "לשוב אל ארץ אבותינו". נזכרתי בתפלת שלמה המלך שהמתפלל בחו"ל "כי יחטאו לך... ונתתם לפני אויב ושבום שוביהם אל ארץ האויב... והתפללו אליך דרך ארצם אשר נתת לאבותם" משא"כ המתפלל בא"י "כי יצא עמך למלחמה על אויבו בדרך אשר תשלחם והתפללו אל ה' דרך העיר אשר בחרת בה" דהיינו ירושלים ומלכות בית דוד "להיות עם חפשי בארצנו". כלום רחוק הוא מעכשו לחלם על זמן שבו נקיים את דינו של המתפלל בירושלים שמכוון לבו לבית קדשי הקדשים ואין געגועיו אלא למקום השכינה והמקדש? תתאר לך שהכוחות שיתגלו אז יהיו חזקים לכה"פ כמו אלה המתגלים היום והנראים לעיני מדי יום ביומו בהיותי משוטט במחנה קפריסין!

יש ענין להכיר את מדריכיהם של שאר התנועות. עוד באירון הספקתי להכיר שלשה מהם, אחד מהשומר הצעיר ושנים מהקבוץ המאוחד. האחד הסביר לי ארוכות את דעתו הפוליטית והתאונן מרה על ההנהלה הציונית המשנה את דעתה עשרת מונים. "אלו היה השומר הצעיר שולט בכפה היו פני הדברים אחרים. יש להם שטה ברורה, שטת המרקסיזם, ועל פיה יש אוריינטציה שאינה משתנה לעולם". לשאלתי שגם שאר התנועות יש להן שטה ברורה, שטת הציונות, ענה ששטת מרקס זו היא "שטת מחשב" מסוימת שאינה מתעה את המחזיקים בה. שתקתי לו; גם אני אינני אוהב טפשים...

כשנסענו למחנה, דברו על כך שקפריסין מעמידה אישים (מאכט מענשען). האחד הסביר את אחריות העבודה והשני האריך על הנסיון הקשה שמתנסים כאן; ובסוף אמרו שבקפריסין רואים את צרת ישראל. ואני חושב שיותר מהכל רואים כאן את גדולת ישראל. המצב החמרי הוא ממש בגבול האפשרי לסבל. האוכל מינימלי – לחם, איטריות ותפוחי אדמה – רק השליחים אוכלים במטבח הג'וינט, ואנחנו אין אנו נהנים ממנו כלום משום שהוא מטבח טרפה. כל יום יש מים למשך שעתים. באותו הזמן מתקלחים וממלאים את הכדים, ומהם מסתפקים במשך כל היום. מאחר שהוא מחנה החרף, החום בצריפים מחניק ממש. כשאני נכנס לצריף הפח שלי, מיד הזעה פורצת מכל האברים, ואיני יכול לעמד מפני החם. כמה מהמעפילים "ארגנו" להם קרשים מועטים ("ארגון" זאת היא המילה הרגילה כאן לכל מיני גנבות וקנוניות לשם העשרת הרכוש הפרטי) כסו אותם בשמיכות ובענפים, ויושבים בסכה בכל שעות היום. אני שאין כבודי לארגון קרשים, ארגנתי את עצמי בסכתו של אחד התלמידים ושם אני עובד בשעות היום. בלילה אני קורא לאור מנורת נפט המקלקלת את העינים ואינה מאפשרת לקרא. לא כל המעפילים יש להם מנורות. אלה שיש להם כספים קונים לעצמם. ומהיכן יש להם כסף? מוכרים סיגריות, או שהוא בעל מקצוע ומרויח כסף מחיטות או תקון שעון וכדו'. ואחרי כל אלה המצב הרוחני בכפר טוב להפליא. המדריכים והמורים עובדים במסירות גדולה – המשכורת שלהם היא סופלימנט בסיגריות, מעט סבון, חתיכת דג ומרגרינה! – החברות והקבוצים בחלקם מאורגנים יפה מאד. אלו זכיתי בישיבת ב"ע בארץ שתהא שירה יפה ומסודרת כדרך שראיתי השבת בכל הסעודות בגרעין מרקין (אפרים יספר לכם עליו)! בשעת האוכל אין מרימים את הקול והמברך את ברכת המזון אומר בקול רם עד הסוף.

והכל ממושמעם תחת הדרכתו של מדריך צעיר שגדול מהחברים בשנים מועטות בלבד. בודאי אתה רוצה בעקר לשמע מישיבת ב"ע. עדיין אין בכחי לספר לך הרבה. הישיבה עודה קיימת, אבל חכו לי בכליון עינים. אני נותן כמה שעורים וזאת הבראה חשובה להם. היה שם אי סדר

גדול, חברים אין באים לשעורים – אגב, זאת פרובלימה בכל הכתות כמעט – חשבו שבישיבה אפשר ללמד כמה שרוצים. מיד נתתי גושפנקא רצינית מאד של סדר, עכ"פ עדין אין מעזים שלא לבוא לשעור שלי. שמעתי שהיו נלהבים מהשעור (חיוט הסביר לי למה: אין הם רגילים לשעורים טובים, ורק משום כך...) עדין אינני מלמד אלא תורה ונ"ך ודקדוק, שעורי הגמרא עוד תפוסים. כמו כן אתן שעורי משנה למודי קדש בכתות ביה"ס ואשתדל להרכיב כתת ישיבה שניה (לע"ע קיימת כתת אחת שרק לגמרא לומדת בשתי קבוצות). עדין אין לחלם על סדר לחזרה ולהכנה, אבל אני מקוה שאם לא אבָּהּל לפעל ואחכה להזדמנות שתבוא, איטיב לעשות מלהזדרז ולדחק את הקץ. במחנה אחר שמעו עלי מחברי הפועהמ"ז ובקשו שאתן שעור לבחורים מבוגרים מעט יותר. אולי יהיה אפשר להרכיב מהם כתת חדשה. (לע"ע אין מבקשים אלא שעור בהלכות התלויות בארץ.) כ"כ יש בדעתי ללמד זרעים בביה"ס ולהסביר את זה כעין הכנה לעליה לארץ. כמוכן שאין זה מבטיח שאותם החברים יכנסו מיד לישיבה. יש כאן קשיים טכניים ג"כ, שיעורי יהיה כנראה לפני בנים ובנות בשתוף. ובכן אשתדל לעשות כל אשר ביכלתי ואני מקוה שאצליח. עוד אכתב לך כשאתקדם יותר. כעת אהיה עסוק מאד ואיני בטוח אם זמני ירשה לי להרבות בכתובה. עכ"פ גם מי שאינו בכתובה, עדין הוא בקריאה...

תמסר נא את דרישות שלומי לילדים ולחברים. הרבה חשבתי עליהם במשך הנסיעה ובהיותי כאן וגם ספרתי עליהם פעמים רבות. הכל מעונינים לשמע על הצברים ואין מאמינים שהם ממש יושבים ולומדים כדרך אנשי חו"ל. ספרתי הרבה על ישיבת ב"ע וארגונה וחבריה. גם פעולה שלמה נתתי והילדים צחקו הרבה על הילדים שלנו שכל ימיהם עושים צרות למוריהם ופתאם יושבים ולומדים ובעצמם אין יודעים מה היה להם. ובכן, שלום רב למרנן ורבנן חבורתא קדישתא די בארעא דישראל, לכלל ולכל פרטיו, הקרוב קרוב קודם.

שלכם

מרדכי

לנריה שלום רב!

רואה אתה שהתגברתי על הסוסי וכתבתי. מסופקני אם תוכלו לעזר – זה ענין התנועה בא"י – מכתבי אליך עכ"פ לא יזיק. כאן אני חושב לא תהיה התנגדות אף כי לא שאלתי את איש... ועכשו עוד כמה מלים. את המכתב הזה כתבתי במשך כמעט שבוע. עכשו סימתי אותו מאוחר מאד בלילה. מחר יצא אחד ל-Famagusta, וזרזתי את הסיום, אלולי כן לא יכלתי להרשות לעצמי ליל נדודים. אינני מאמין שעוד אוסיף לכתב הרבה. מכתב כזה אסור לי עוד פעם במסבות קפריסין, לכתב פחות ג"כ קשה!

עכשו כמה בקשות תכופות. מרדכי חיות יעלה ארצה בערב ר"ח אלול (בענייני קפריסין) לשבועים. הוא שאלני היום לפי תומו עד מתי קבלתי שחרור מידך ומסר לי שגם זה אחד מתפקידיו לבקש לי מ"מ. אבקש ממך לעמד בתקף על כך שאתה זקוק לי בתחלת הזמן. אני רק רמזתי לו שהישיבה קשה היה לה גם לחדש אלול – ומתוך כך הסיק שודאי לכה"פ לחשון תרצו שאחזר. שאלני אפילו אם ברצוני לחזר עוד קדם סוכות. עניתי בשלילה מוחלטת. אתה מבין שאנשים שעשיתי אתם במחיצה אחת כל הזמן לפני החג אינני רוצה בשום אופן להפרד מהם בימי השמחה. יודע אתה שיש בי כח לשמח ולשמח... אבל איני מוצא לעצמי טעם אחר הסוכות - זמן קָדָשׁ (החפש יתחיל כאן בימי הסליחות) אשר ממנו אני לכל היותר אבלה כאן חדש חדשים!! היה תקיף מאד! אחרת לא תועיל כלום!!

מעכשו עוד בקשה. בצאתי מכאן, נפרדתי מאת הרב חרל"פ, והוא אמר לי שכעת הולך ונדפס חוברת שלו, נחמה למחנות, והבטיח לי לשלח לי אם אשלח לו את כתבתי. יודע אני שאם אכתב – עד שיענו וישלחו וכו' וכו' לא אני ולא אלה שיאריכו ימים אחרי [...]

השלום בין התנועות למופת. הכל נותנים אמון איש ברעהו ונזהרים גם מאבק לה"ר. מעולם לא ראיתי שום חכוכים בשעת ישיבת ה"משלחת" הארצי ישראלית.

התנועות מקימות בתי ספר. כל תנועה – ובית הספר שלה. תנועות גדולות יש להם שני "גושים" של ב"ס או יותר, תנועות קטנות משתתפות ועושות גוש בשותפות. לנו יש גוש אחד שלם. גם על זה היתה האבקות גדולה, שחנוך לא הסכים בשום אופן שבתי הספר יתחלקו לתנועות אלא למען אחדות כפר הנוער בקש ליסד בתי ספר על-תנועתיים ולהטיל את התפקידים המיוחדים לתנועות – עליהן בלבד! כאשר באתי הענין הזה כבר נגמר, וביה"ס שלנו כבר הוקם מזמן.

גם בתוך "כפר הנוער הדתי" היתה היאבקות דומה לזו: צנטרליזציה או דצנטרליזציה. התחלק התנועה לקבוצות המנהלות את עניניהן באפן אוטונומי, או הכל מתנהל בידי הכפר המרכז. בתחלה היה מדריך של כל קבוצה נותן שעורים לקבוצה שלו. הקבוצות נהלו את עניניהן המשקיים, כל קבוצה או גוש של קבוצות קטנות נהלו את מטבחן. משבאה מרים חלקה את הנוער לעשר כתות – ע"פ ידיעות בלבד מתוך מזוג כל הקבוצות – וחלקה את המורים לכתות בלי התחשב בקבוצות. ביה"ס מחלק ל-10 כתות - כתת הישיבה, (בעשר הכתות מערבות בנים ובנות), ומשבא מרדכי חיוט נתארגן גם מחסן משתף המנהל את ענייני כל הקבוצות בשתוף. כל אספקה הנתנת ע"י הצבא או הג'וינט איננה מקימת ישר לידי הקבוצות אלא לידי המחסן המשותף והוא מחלק אותה – כפי שיקול דעתו החפשית לכל הקבוצות. אתן דוגמא קטנה: כל אדם כאן מקבל 5 סיגריות ליום. רוב בני הנוער אינה מעשנים ותמורת הסיגריות יש בידיהם לקנות צרכים אחרים. מעכשו אין הסיגריות ניתנות לידי הקבוצה כי אם לידי המחסן. המחסן יכול לתת אותן כראות דעתו לאותם אנשים המעשנים יותר מחמש סיגריות או לתת את תמורתן לכל איש או קבוצה כראות עיניו. יכול אתה לתאר לך שזה פותר הרבה בעיות אבל גם יוצר קשיים, לא פעם קלטתי שיחות קלות על ה"מחסן המשותף" שעכשו מתחיל לעבר את המשבר הראשון, או "מצבנו המשקי בקבוצה הורע מאז המחסן המשותף", זה קו קטן של הבעיות ושל האוירה שאנו חיים בה כאן.

מעכשו אני רוצה לתת לך דו"ח קצר על מה שעשיתי כאן עד כה. תיכף משבאתי קבלתי עלי כתפקיד עקרי כל עניני הוראה. מלבד ישיבת ב"ע יש עוד כתות שמצב הלמודים היה קשה, מפאת חסר כחות הוראה מתאימים. הדבר מפליא עד כמה הנוער הזה רוצה ללמד למרות התנאים הקשים. כסבורים הם שרק כך יכולים הם לבוא לארץ ישראל והלמוד אצלם חלק מדרכם החלוצית הקשה שהם עוברים בה כבר שנים. תכבד העבודה על האנשים ויעשו בה ואעפ"כ אין פורקים אותה מעליהם. אני מלמד כאן כשבע-שמונה שעות ביום. מאלה רק 2-3 בישיבה ממש. הדבר הראשון שנכנסתי אליו בכל המרץ הבראת הישיבה. בחורי הישיבה רוצים ללמד ממש, בלי סוף – למודי קדש ולמודי חל, הכל היינו הך! דומני שהצלחתי בזה עד כמה שהדבר אפשרי כאן. לא תמיד כל הכתה נוכחת, אבל מדי פעם בפעם כשאני שואל על אחד היכן הוא, יש סבה המונעתו, וכאן בקפריסין יותר משיש סבות לבוא יש סבות לא לבוא. לזה יש תורנות במטבח, השני ב"הגנה" (כאן אומרים הגנה "לעלא ולעלא" הטעם בהברה ראשונה כדרך יוצאי הונגריה) השלישי קבל זריקות נגד טיפוס, בדיוק עכשו באו מים ויש למלא את הכדים וכו' וכו'. השעורים טובים ושומעים בהתענינות רבה. אין אני מלמד אלא את "למודי החול" – חומש נ"ך עברית ומולדת, וזה יוצר קשיים. אחד המורים של גמרא אין החברים אוהבים לבוא אצלו ועד כמה שאני משתדל שיבואו

קשה לי קצת להשפיע עליהם בכוון זה. מובן מאליו שזה מרפה את מצב הלמוד בישיבה אבל אין לי כל אפשרות לעשות מאומה, והבן! אחרי ט' באב מיד, עשיתי אסיפת חברים חגיגית בה הקראתי את מכתביך, וביחוד את מכתבו של דוד כהן שמצא מאד חן בעיני החברה, וכך פתחתי להם חלון מאוירה של א"י וישיבת ב"ע. הסברתי שאין אנחנו כתה אחת בין הכתות בבניה"ס אלא הננו כעין "חברה" משלנו, (מובן שכאן צריך מאד להזהר לא לערער את מצב החברות והקבוצות, וגם אם אולי יעלה על הדעת שאפשר ליסד חברה עצמאית בין הקבוצות כולן – חברת הישיבה – הריני משוכנע שזה אינו אפשרי, אולי זה יהיה פעם בעתיד.) תארתי לפנייהם את ישיבת ב"ע ואת הלמוד העצמאי היפה וכולם התרשמו לטובה. המטרה היתה פשוטה: ננסה כך גם אנחנו. ההחלטה היתה פה אחד, וקבענו שעה אחה"צ אחרי גמר העבודה לפני מנחה שבה מתאספים תחת פקוחי ובעזרתי חוזרים על למוד הבקר. על השג זה גאותי, ותקותי שנרחיב את הלמוד יותר. היה וכוח מתי לקבע שעה זו אם לפה"צ או אחה"צ ואני הצלחתי להכריע ללמד אחה"צ. בכך נתתי לזה גושפנקא אחרת – לא של עוד שעה נוספת ללמוד – ודומני שיפה עשיתי.

אח"כ היה וכוח סוער על הלמוד לפה"צ. אני הצעתי ללמד רק ארבע שעות והם לא הסכימו בפחות מחמש. הייתי מכרח להכנע!!! דע שבכל הכתות אין לומדים אלא ארבע שעות ובזמן האחרון משגבר החם והתלמידים עצלים הפחיתו את השעורים לשלשה! מעכשיו יש לי תמיד דרך של נסיגה. אם יתרפו הלמודים, נפחית את השעורים מיד. מוטב ללמד פחות – ובקביעות. זה יהיה אז כעין ענש!!

כמו כן החלטנו להתאסף בשבת לשם ענג שבת. אקוה שזה יהיה יפה. צריך אתה לדעת שקבוצות הנוער כאן עובדות – אחר ארבע או שלש שעות של למוד – שלש שעות בכל מיני עבודות. ולא היה קל למצא שעה זו של חזרה כפי שמצאתיה. יש לנו פחות מעשרים תלמיד. מאז באתי נתוספו לישיבה ממחנות אחרים. מהנוער כאן לא נתוספו כלל. על קשי זה רמזה לי מרים בשעתה. "בטרם יסדתי את הכתות, יסדתי את הישיבה, כי לכשיסדרו הכתות שוב לא ירצה איש לצאת לכתה אחרת". הבנה יפה מאד. עדין לא מצאתי את הדרך לפתוח הישיבה בכוון זה. מכיון שאני מלמד גם בכתות אחרות יש לי הזדמנות להכיר את שאר החברים, ויש ביניהם בחורים מצוינים. לפעמים אני מרשה לעצמי להתלוצץ עליהם ובשעה שאחד יודע לענות שאלה בחומש אני קורא אותו למדן ואומר לו שצריך לעיין בדבר שמא יש להעביר אותו לישיבה. ליותר "תעמולה" אין לי אפשרות.

כמו כן קבלתי על עצמי הדרכת קבוצה. עדין אין אני יודע אם הנני מצליח, עכ"פ הילדים מאד אוהבים אותי. האם זה הכל שדרוש להדרכה? הבעיות רבות כל כך. מתעצלים לעבד, מזניחים תפקידים. כלום שיחה קלה פותרת את הכל?

כשרק נודע הדבר בקבוצה, היתה התלהבות, כבר "נודע שמי" מהישיבה, ובקבוצה השמחה היתה במעונה. בינתים התחלתי להכיר אותם, גם ביניהם יש מתאימים לישיבה. אך עודני מהסס לפעל בשטח זה. אולי זה פחד שוא.

לע"ע אני מסתפק לדבר אתם הונגרית – זהו פטנט שגם אתה משתמש בו, אך אל תחשב שרק ממך למדתי אותו – ובקבוצה נתעורר חשד שבאמת אני מבין הונגרית ואיני אלא מתנכר להם. בוחנים אותי בכל מיני דרכים – כסבורים הם שצריך לשמע מלים כדי לעמד על כונתם! כשפעם אשיר להם "סולו קוקוש מר" (מכיר אני אותו בע"פ מתחלה לסוף) דומני שלא יהיה להם ספק יותר.

לפני שבועיים היתה בעיה מה לעשות עם אותם ילדי כנסת ישראל שחזרו מה"מושבה" ועומדים לעלות בקרוב. קדם צריך אני להסביר לך מושבה זו מהי. זהו מהדברים הכי נפלאים שראיתי כאן. עשו מחנה אהלים במקום מרוחק מהצריפים שמו בו תרן ודגל ושולחים שמה נער ל"הבראה" של שבוע-שבועיים. באותם הימים הם פטורים מלמוד ועבודה, מקבלים תוספת אֶקְל ע"י ה-Joint, והילדים משחקים כדור וגניבת דגלי השומר הצעיר וכו' (לפעמים ילדי השומר הצעיר משחקים את המשחק ואז זה יותר עצוב – אבל גם זה עובר בלי צער מיותר). משחזרו הילדים והנם עומדים לעלות ארצה בעוד חדש לא ידעו מה לעשות בהם. הצעתי שאלמד אתם קצת גמרא. ההצעה נתקבלה. ובקשו לעשות תכנית של שעתים ליום למודים ונוסף לזה פעמים גמרא בשבוע. אחרי מלחמה קלה הצלחתי לשכנע אותם שכאן יש לעשות תכנית חדשה לגמרי כדי שיהיה לילדים חשק ללמד. נכנסים הם ל"ישיבה"! נתקבלה הצעתי להכניס ארבע שעות גמרא לתוך שתיים עשרה שעות הלמוד בשבוע! היה צרך להתגבר על שאלת הבנות אך מצאנו פתרון! הילדים האלה שובבים מאד – צברים ממש – והם מקלים את ראשם בכל המורים. "מובן" שאצלי יש משמעת חזקה – ולא דוקא מפני שאני שליח אלא מתוך שאני שולט עליהם וגם מענין אותם קצת. הם מפני "שליח" לא יפחדו!!

אותו הדבר אני עושה בנוער של כנסת ישראל שגם הם כבר יצאו ממסגרת הלמודים. הצעתי שעורי גמרא – הפעם לא בתור בחורי ישיבה, לא היה לזה מקום אצלם – אלא בתור חוג! רואה אתה, הריני גמיש מאד, אני מוצא דרכים שונות למטרה אחת, הכל לפי השעה והמקום. אני מלמד שעורי משנה בכתה עשר – הכתה הגבוהה ביותר.

צריך אתה לדעת שמלבדי אין כאן אדם לכל המקצועות האלה, ודומני שאם לא באתי אלא בשביל זה – דיני!

מלבד זה אני מלמד גמרא לפני מבוגרים אחת ליום. זה שעור יותר קשה – הם כבר יודעים ללמד. אני מקוה שימשיכו לבוא, מי ידע אם אני מספק אותם בלמוד. אין לי הרבה זמן להתכונן, ואין הם ילדים שמספרים להם ספורים יפים – וכסבורים הם שלמדו גמרא. פעם זכיתי שבא לשעור אדם גדול בתורה ממש. כשרק התחלתי לדבר, מיד הסביר את כל השיטות על הגמרא, וכששאלתי אותו מנין יש לו רשב"א במחנה – שישאיל לי – השיב בצחוק שהוא זכור מהישיבה בלובלין! הוא שבח אותי והבטיח שישוב להיות אורח פעמים רבות. אך אולי לא אמר כן אלא לשבר את אזני. גם שמעתי אומרים שהשעור "עמוק" מאד, "לומדים תוספות אחד בשעור או יותר", אך אינני בטוח בעצמי אם אחזיק מעמד בזה.

את הדו"ח הזה אסיים בספור על הרצאה שנתתי אתמל לפני בוגרי התנועה במחנה אחר. אמרו לי לתת חוג וכשבאתי והנה אולם מלא עם שלחן לפני המרצה ויושב ראש. "יש לנו הכבוד לקבל את פני החבר מרדכי שבא זה עתה מהארץ" וכו' וכו'.

שאלתני משום מה לא בקשתי כסף או ספרים. לא הייתי זקוק לשניהם, כך חשבתי עכ"פ. בינתים אין אני בטוח בדבר בהחלט. אין אתה יכל לתאר לך איזו תזונה יש כאן. בשבוע האחרון לא היה כסף בידי, ולא יכלתי לקנות בקנטינה אפילו פרות. הלכתי ממש בכשלון ברכים. מדריכה ששאלתי בדבר אמרה לי כי "אנו כבר התרגלנו לזה". פעם ישבנו אל הלחם בצהרים וקבלנו צלחת מלאה מרק – ספק מרק ספק ירקות – ואח"כ ברכנו ברכת המזון. הנוער רגיל לשיר "הנני מוכן ומזומן לקיים מצות עשה כמו שכתוב ואכלת ושבעת וברכת" בפעם הזאת לא יכלתי לשמע אותם בשיר! הילדים מספרים לי שאין הם יכולים להתרכז ללמד. "אנחנו חלשים ורעבים, רק שעור מענין מאד מוציא אותנו מהחלשה. נכון, אם יש רצון הכל אפשרי, אבל אינך מתאר לך כמה זה קשה". הגע

בעצמך: בבקר לחם ומרגרינה קפה ומעט חלב בתוכו, חלב שטעמו רע (condensed milk לדעתי אין בו כל חשש איסור מדין שלא כדרך הנאתן) בצהרים מרק ותפוחי אדמה. כל יום. כבר קשה לי לראות תפוחי אדמה אלה. ודע, שאני עוד אוכל יותר מהם, כמעט תמיד יכלתי לקנות לי תוספת! אחה"צ פת מנחה (פת ממש בלי כלום מלבד מרגרינה). בערב לחם ומרגרינה ותה – לפעמים בחלב – לפעמים רחוקות ענבים או בשר בצהרים. הצרה הזו בלבדה עשויה ליאש את האדם בלי קץ. אני מוסיף וקונה לי ביצים פרות וחלב שאני שותה כדרך שאדם שותה רפואה. הלואי ולא הייתי זקוק לו, כמה אין בו טעם! אלו היה לי יותר כסף, אולי הייתי קונה יותר, אולי הייתי משיג כדור רגל לשיבה או לקבוצה שלי. אולי באמת תשלחו לנו? עדיין לא הייתי ב-Famagusta מאז באנו הנה ואיני יודע מתי אצא. דברי אכל שאקנה שם יהיו טובים יותר ממה שיש בקנטינה. הכל כאן רע ועשוי למרר את חיי האנשים - עד קופסת הסרדינים שהיא דוקא פחותה מאכילת אדם ק"ל לכלב, ועד לגבינה שמלבד שכשרותה הולמת רק את צרכי קפריסין, הרי אותו בית חרשת יפשט את הרגל מיד אחר סלוק המחנות כאן. רבונו של עולם, איך אפשר לטעם גבינה כזאת!

היתה מחשבה בלבי לשלח מכתב אל העדות והשבטים בב"ע שיקבלו על עצמם לעזר לחבריהם כאן. כל עדה או שבט יקחו להם קבוץ אחד ויעזרו להם לכה"פ לקנות ענבים כפי צרכם!! לא אדבר על ביצה אחת לשני ימים שכבר נגמלו מטעמם זה חדשים. כל שבט - לחברה אחת. כמה זה יכל לעזר. אינני יודע אם אכתב, אינני בקי בענינים ארגוניים. אולי אין זה אפשרי, מבחינה כספית. ילדה אחת שאכלה על ידי, סרבה לאכל בשר בתשעת הימים. (אח"כ שמעתי שכלן לא אכלו). גערתי בה אך ללא הועיל. - גם שאר עניני תשעת הימים אין נוהגים כאן. מכבסים ולובשים נקיים - אלו שיש להם מה ללבוש. השאר הולכים ערומים ויחפים. בתשעה באב ראיתי את אנשי השומר הצעיר הולכים יחפים, ולא משום שרצו לקיים את חמשת הענויים. באותה שעה מרגישים את טעם מצות הענוי. גם אנו שיש לנו נעל חולצים אותה בשעה ששאר ישראל אין להם מה לנעל. כאן סיימתי בע"ש חצי שעה קדם כניסת השבת. וממקום שסיימתי בו קבלתי את השבת. כשנכנסתי אל הקבוצה היתה השמחה במעונה: קבלו חלצת חקי ומכנסים חקי מתוך משלח שהגיע לכל כפר הנער. החברים התהלכו להם בין הצריפים מתוך גאווה נפוחה: מעכשו הכל יהיו ל"שליחים" ("שליח" הוא בן אדם שלבוש חקי אלא שזו יש בין שליח מקבוץ לבין עירוני: קבוצניק מוריד את החגורה יותר מן הראוי ועירוני מעלה אותה יתר על המדה. אני בשבת הולך "ציביל" ואין אני אלא מן המתמיהים!) היתה זאת שמחה שלא היתה כמוה!! בליל שבת בשעת השיחה פתחתי ושאלתי מי כבר ברך "שהחינו". זה הפך לטרסק גדול. החברים אחד אחר השני ברך שתי ברכות, גם הביישנים הגדולים התגברו על עצמם. עוד למחרת אספתי לי מפגרים לברכה לברך ברכה אחת לאלה שכבר נפטרו בברכות השחר. הסברתי משום מה זה נזדמן בדיוק בט"ו באב שאז היו יוצאות הבנות בבגדים "חדשים" לחול במחולות!

עוד אספר לך מקוריוזי קפריסין: בליל שבת מתוך שאכלנו במשמרת שניה ונתאחרה הסעודה מאד ארע הדבר ושכחנו "שלום עליכם". משנזכרתי שרנו בתוך הסעודה. מא לְש! נקבל את פני המלאכים אחר קדוש ובלבד שלא יעלבו. במוצאי שבת לא היה על מה להבדיל. לא יין לא חלב לא קפה ואף לא תה כי אם מים. למחרת בשעת הארוחה השתקתי את החברה (כאן זה קל יותר מאשר בא"י בשיבה) ואמרתי שכשם שהפכנו את שלום עליכם כך קרה לנו עוד פנקטשר! אמש לא הבדלנו - ומה נעשה? התקבלה ההצעה להבדיל עכשו. הזמנתי ספר מלא של קפה. (כאן אין ספלים אלא סירי אלומיניום. ספל מלא כזה ולשתות ממנו רב ה"כוס", לא עליכם!) עמדנו כולנו

והבדלתי!! אם לא לקיים את המצוה כדאי היה בשביל השנוי, ממש לא האמינו למשמע אזנם "וכי זה אפשר?"

רואה אתה, אפשר ללמד כאן הרבה דינים מתוך פרקטיקה ממש. ואם יודעים תמיד לנצל כל הזדמנות, זה יותר מענין מאשר שיעור דינים בבית ספר.

אולי זכור אתה את החלום שספרתי לפני הישיבה בערב הפרידה שלנו. ילדה אחת - בשם מרים גוטמן - מספרת שרחצו בים והאנגלים נתנו להם לרחץ כאות נפשם ואח"כ שדדו את נעליהם ובגדיהם ועלו ארצה, וביהמ"ק נבנה - ופתאם נכנסה המורה שרה ועדיין היו בקפריסין שהכל היה חלום. כאן בקפריסין קורים דברים מפליאים ומשונים מאד. לפני שבועים היתה גזרה שלא היתה דוגמתה: יצאה ה"עליה החדשית" ממחנה החרף, כארבע מאות איש מכנסת ישראל, ביניהם גם כתת ילדים מב"ע, בערב היתה ישיבת משלחת רצינית מאד, דנו על חלוקת חמש מאות הסרטיפיקטים שהממשלה בחסדה העניקה לכפר הנוער, ומתוך המון ההצעות - היש לצרף את נְעָר כנסת ישראל למכסה אם לאו - אמר אחד בצחוק: "עכ"פ דומני שאת אלה שנסעו היום, לא נצרף". באותו רגע בא שליח מיוחד שהודיע שכל העליה הוחזרה ומתכוננים לבואם מיד. היה זה אחר עשר בלילה. תאר לך רק את הדומיה שהשתררה באולם באותו רגע. שלשה רגעים ישבנו כמאובנים עד שפתח אחד ואמר: "מה זה שאמרת הרגע, את אלה שנסעו היום - לא נצרף למכסה, לא כך?" הישיבה נפסקה באמצע. מה טעם יש לדון במסבות כאלה? את השעות האלה אין לי כח לתאר לך. קדם הלכתי לישן. העיקר, לדעתי, שאוכל לתת שיעור מחר - ומה אעזר לילדים החוזרים. שכבתי כחצי שעה, וכשראיתי כי הלילה הזה לא נברא לשינה, קמתי והלכתי אל השער, שם כבר צבאו האנשים. אחים שחיכו לאחיהם, בעל שצפה לאשתו, חברים לחבריהם, מורים לתלמידיהם. ועל שפתי כלם שאלה אחת: "מה קרה - ומה יהיה מעתה?" שומעים שמועות מעורפלות, ה-Major מסביר שהוחזרו for their own sake (לטובתם הם) ויעלו בעוד יומים. "ודאי שזה שקר" כך דעת כלם! לבסוף הגיעו הראשונים, אמהות עם תינוקות בוכים "עולליה הלכו שבי לפני צר" - כלום יש אומה ולשון ששובים את עולליה? אח"כ מגיעות קבוצות ילדים עיפים - אך רוחם טובה עליהם. עשינו טיול "סביב קפריסין". ביניהם גם ילדים שלנו - כתת שְׁלֵמָה. הם נכנסים לשער ורואים את המורה שאך הבוקר נפרדו ממנה. "המורה שרה?" באיזה תמהון הם מבטאים את השם - כמעט בלי להגיד לה שלום, רק הבקר נפרדו וכבר מתראים - שוב בקפריסין!!! ממש נתקיים בי "ויזכר יוסף את החלומות אשר חלם להם", גם מרים גוטמן היתה בין החוזרים. ילד אחד משנכנס לאניה אמר מתוך הרוחה: "עכשו אני באמת מאמין שאנו עולים" - אחר רגעים מועטים הורדו כולם מהאניה. האנשים מספרים שהאנגלים התיחסו אליהם באכזריות רבה: "מי שלא היה תחת שעבוד הגרמנים - יכול היה לראות דוגמתם היום".

אסיים את מכתבי בזה. אין אני בטוח שתוסיף לשמע ממני עוד הרבה. עבודתי נכנסה למסלולה - גם לקפריסין כבר התרגלתי, ואיני יודע אם אוכל לכתב הרבה. אני עסוק מאד - גם מכתב זה נכתב על חשבון חובות אחרים. רצייתי שתדע בערך מה יש כאן. דומני שדבר זה קיימתי. מעכשו לא יהיו הרבה חדושים, עולם כמנהגו יהיה נוהג!

אני לומד חזקת הבתים. כל ספר שתשלח לי בזה - מלבד חדושי הרמב"ן וקצות החשן שיש לי - ברוך תהיה וישר כחך. בחדרי יש חדושי הרשב"א שלא לקחתי אתי. חבל על כך. גם זאת אבקש ממך: תשלח לי את ספר דורות הראשונים, תקופת המקרא, שבחדרי. אם יגיע לפני ימי הסליחות, רצוני לעשות כעין סמינריון ללמודי קדש למדריכים בימי הפגרא עד סוכות, ויהיה לי לתועלת. עד

כמה שתזרז את משלח הספרים, תהיה משובח. אחר הכל - קצת כסף לא יזיק לי, אם תשלח לי, אדע איך להוציאו.

שלום רב לכל חברי וידידי

מרדכי

נ.ב. רציתי לכתב מכתב מיוחד לחברים שכתבו לי. אך אין לי זמן. מאד מאד שמחתי בהם, גם חברי הישיבה נתרשמו מאד ממכתבו של דוד כ. יכתבו כל מה שיעלה על דעתם. איזו שטות לומר לי - כדברי דוד כהן - שבודאי כבר שמעתי מפי החברים מה נשמע בישיבה. אין הוא יודע עד כמה כל דבר מענין אותי. שאכלו לחם שיפון, שהלכו 7 חברים לסמינריון - ומה שמותיהם - מכתב אחר הודיעני על עשרה אלא שלא פרט, כנראה נוסחה זו יותר מדויקת!

שלום

מרדכי

לכל חברי ישיבת בני עקיבא

שלום רב ממחנה ישראל לארץ ישראל!

הפעם איני כותב לכם אלא מכתב קצר, לרב טרדותי לרגל המלאכה אשר לפני, ולרגל הילדים, לימי הדין ולכבוד הרגל. עוד זכורני יום הכפורים שעבר שהיינו ביחד ורצוני להביא מאותה אורא דא"י ליום כפורים זה הבא עלינו לטובה. אולי ישנם אחדים מבין אנשי ירושלים שזוכרים שמחת בית השואבה שחגגנו ביחד אשתקד, מי יתן וקורטוב מאותה שמחה יהא אתי בגרוש קפריסין בימי הסוכות.

תפלות שאתם מתפללים יהיו נשמעות יותר מתפלותינו, שזכותה של א"י מסייעתם. דעו שאתם שליחי כל ישראל ועיני כל העם נשואות אליכם, ובלבו של כל איש מישראל בעולם כולו בוערת תקוה יחידה, מתי יזכה לראות אתכם, בְּנֵי הארץ, וחלוצי העם.

לשנה טובה תכתבו ותחתמו

אתם וחבריכם בארץ ובחוץ לארץ –

לשנה הבאה בירושלים.

מרדכי